

Euskera batua (III). Akesolo-tar Lino, edeslaria

Zeruko Argia, 370. zk., 1970-04-05: 12.

Akesolo-tar Lino, Donostiako Karmeldarren Prior-aita da, ixtori-lan askotako atertzaille ospetsu eta ezaguna, Euskaltzaindikoa, eta gizon argi eta neurriduna gaiñera.

Orain artekoei bezela galdetu diot, ia ba, aurreko elkar-izketetan esandakoaz zer dion.

– Ni Lekuona jaunaren uste berekoa nauzu –esan zidan– Arantzazun ez bai zan *egitazko erabakirik* artu; *erabaki antzeko* bat artu bazan ere, *iritzien bitarteko konponketa bat bezela bakarrik* artua izan zan.

– Konponketa? –galdetu nion.

– Nolabait deitu behar diot Arantzazun batzorde bakoitzak aurkeztutako lanak banan-bana izketatuak izan ziran; eztabaidatuak ere bai!; ala ere ez zan *erabakirik* artzeko argirik sumatzen; *zerbait egin behar zala-ta* horrelako *abantzu* edo aurrerapen bat bezela eman zan Arantzazuko agiria.

– H-ri buruzko hori –esan nion.

– Bai, zerbait bide eman nahi zan *h-hortaz hori nahi zutenentzat, noski*; baiñan ez *erabateko erabakirik*; *erabaki hoiek ofizialki urrungo batzar batean artu behar ziran-da*.

– Leenengo aldiz entzuten dut hau –esan nion.

– Baiñan alaxe da. Hori Arantzazuko batzarrak baiño lehenago zabalduetako orri batean dago: *Billeren asmoak* eta besteak or datoz.

(*Euskera* aldizkarian, XIII 1968, 142 orria, agertzen da: "*Literatura euskeraren batasunari buruz biltzar nagusiak Arantzazun*": "Billeren asmoa", "Biltzarreko deiak", "Biltzarren araudia", "Izlari autatuak", "Maiburukoak", eta "Azken erabakiak").

Batzarren araudia da hau; eta ikuste dudanez h-rikan gabe idatzia dago: *Euskera-batasunan* ez da hau agertu. Ementxe dio: "Agerpen bakoitzak bere ondorean izango duen elkarriketa aintzat artuko da *erabakiak* emateko". Eta Aita Linok esan bezela, garrantzi aundiko beste puntu hau: "*Maiburuko eta Euskaltzaindiak izentatutako batzorde teknikuko artean artuko dira azken erabakiak*. Guztiak bat ez datozenean botoetara joko da; botua, *Euskaltzainak eta batzorde teknikukoak (!)** izango dute; erabakirako, gutzienez irutik biren diferentzia izan beharko da".

– Orain artekoak dionez –esan nion don Linori– erabakia bertan artu behar zala ematen du.

– Emen ala dala badirudi ere, araudi hoien beste zati batean haxe dio: "*Azken erabakiak ofizialki azaroan Oiñatiko Unibersidadean Euskaltzaindiaren urre-eztaiak ospatzeko izango diran jai-aldietan emango dira*".

– Eta zergatik ez ziran eman? –galdetu diot.

– Hori ez dakit; eta ara aurreraxio diona: "*Batasunerako norma guziak* liburu batean argitaratuak izango dira".

* Nere oarra.

– Liburu hau ez ahal da Euskaltzaindiaren babesean argitaratua izan dan *Euskera-Batasuna* liburua zer?

– Ez dakit, baiña liburu hontan jasotzen diranak ez ziran *azken-araudiak* izan, Arantzazun egindako *itzaldiak* baizik.

– Itzaldi hoiek *azken-erabakiak* ez baziran –esan nion– nolatan agertu da liburua Euskaltzaindiaren baimenarekin, eta zergatik ez zan Oñatin, araudiak agintzen duan bezela, beste azken erabakirik eman?

Argi billa gabiltza Aita Lino eta ni. Biok ikusi dezakegun bezela, Arantzazuko batzarrak bukatu eta gero Euskaltzaindiak eman zuan agiriak haxe dio:

"Arantzazun izan diren eta ez diren euskaltzaleak argi-bide bat izan dezaten, Euskaltzaindiak *geroago eta astirago argitaratuko dituen erabaki eta lanen aurrerapena* agertu nahi du orain... 2) H-ren auzia (h eta guzti idatzia)* izan diren iritziak entzun ondoan, *erdi-bide (!)* bat aukeratu (!)** da hasteko: alegia, *begi onez ikusiko lukeala* Euskaltzaindiak letra hori bi bokal berdin naiz ezberdinen artean erabiltzen hastea".

-Batetik, Euskaltzaindiak Oñatin beste *erabakirik* eman ez bazuan ez ahal da Arantzazuko aurrerapena legezko bezela geratzen? Eta, bestetik, Arantzazuko batzar aurreko agiria h-rik gabe dator, eta batzar-ondokoa h-rekin idatzia; honek ez ahal du esan nahi *h* hau Arantzazun erantsia izan dala?

– Ez dakit –esaten dit Aita Lino-k– gora-behera hoiek esan nahi dutena da, erabaki hau nola-nahi zailla dala; honek bere epea behar duela; gauzak eldu egin behar dute-ta; ementxe dago koxka!

– Koxka hau zarra da –esan nion– baditu 50 urte; egoera honetan euskerak ez digu beste 50 iraungo.

-Ez dugu politikarako gairik, zer nahi duzu.

– Itz bat, *politika*, ikutu duzu –esan nion– eta ondo datorkio gure auzi honi. Nik uste gure *h* lehen teknika-arazoa bakarrik bazan ere, guk arazo hau politikatu egin dugula; gizonen arteko auziak askotan irixten dira egitazko politika maillara; setaz kanpoko diran erri politika-bideak dira hoiek; behar bada euskaldunon *arazo politiko* bat bezela tratatu behar genduke. Zer derizkiozu?

– Nola ordea? –galdetu zidan.

Ondo aztertua dagonez, batasunerako euskerak duan teknika-maillik zaillena aditza da; aditza batzeak oztopo zaillak jartzen dizkigula aitortu du Euskaltzaindiak, eta aditzaren auzi hau behar bezela aztertzeke epe bat eman da. Ala teknika-gaiz errezena danarekin asi nahi izan da; horretxegatik aukeratu da (*h* eta guzti) *ortografia*. Orain, ikusi danez, teknika aldetik erreza dan *h* auzi hau oso zaildu zaigu. Zergatik? Auzia teknika arazotik kanpora urten dalako, edo-ta batzuek atera dutelako. Nola nahi, setaz nahastua daukagu gaur auzi hau. Nondik nora gaiztotu zaigun aztertzen ibiltzeak ez gaitu iñora eramango; gaur gure aurrean daukagun korapilloa artu behar dugu eskuetan; ez gure eskuetan *euki genezaken* edo *behar gendukeana*, baizik *gaur egitan daukaguna*. Eta zer –esan nion, galdetzen bezela–, auzia politika maillara eldu zaigula eta ezin ahal dugu ikutu? Nere ustez, politika kutsua artu duanari politika jarduna eman behar zaio. Ez ahal duzu ala uste?

Baiña nolakoa? –esan zidan Aita Linok berriz, eta kezkatu, nik uste.

– Ba Euskaltzaindikoak berak agirian bigarren puntuan agertu duana bera jarraituaz –esan nion– eta irakurri nion: 2) H-ren auzian, izan diren iritziak entzun ondoan, *erdi-bide bat aukeratu da hasteko*". *Erdi-bide* hau politikako erabaki bat duzu, ez teknikazkoa. Neri alaxe iruditzen zait. Eta erabaki hau Euskaltzaindiak aukeratutako teknikoak berak: Intza, Irigaray, Irigoyen, Labayen, Lafitte, Mitxelena, San Martin, Satrustegi eta Villasantek (eta Lekuona Lendakariak berak) artua izan zan; hoiek baitira azken agiri hau izenpetu zutenak. Barka eidazu –esan nion– gehiegi luzatu banaiz, baiñan nere puntua esan nai izan dizut bide honetaz zuk duzun iritzia jaso nezakean.

– Ikusten dut zure asmoa – esan zidan Aita Linok– baiñan bide hori *konponketa* bezela artu zan, eta konponketarekin nik ez dut uste *batasun osora* iñoiz iritxiko geranik.

– Eta beste biderik arkitzen ez bada? –galdetu nion– Rusoek eta ipar-amerikarrek ez dira gai askotan elkar, baiñan guda-gorrian bazterrak kixkaltzeko arrixkoari iges egitearren konponketa pranko egiña dute azkeneko ogeitabost urte hoietan. Gure arteko gaurko guda hau euskerarentzat (ez guetako bakoitzarentzat, ezta gure alderditasunarentzat ere, alde edo aurka *h* honeri lotzeak alderdiei kalte aundiak ekarriko baidizkie!) *ondagarria* da, eta *ondagarriagoa izango dala dirudi*; gu danok erri eta izkuntz berberekoak gera; ez ote gera Euskaltzaindiak erakutsitako politika-bide, erdi-bide, honen ongarriak ikusteko gai izango?

– Ez da erreza. Badakizu –esan zidan Aita Linok– gure artean bi asmo erabilli izan dirala gai honetaz: 1) bakoitzak gaiñontzekoen euskelki guziak ikasi, eta 2) *osorik h-ko* bidea artu edo osorik *h-gabeko* bidea ibili.

– Polita da –esan nion–; oso; baiña, lastima, eziñezkoa. Ba dago gure mundu berri hontan euskeraren euskelki guziak ikasteko baiño aurreragokorik!; bat ezin, eta danak!; jendea *motibatu* egin behar da; *ez egin behar duala* esan, baizik *orretarako zaletasunez eragin!* Gaurko egunean masa-komunikazio (*mass communication*) eta *public opinion* edo erri-iritziaz ikasten eta erakusten ibili geranok badakigu *a-b-c* hau ondo asko. Bestetik, bata-besteei *h-guziak* edo batezko joera irentsi nahi izatea oso zailla iruditzen zait, setaz ez baitator iñola ere (*arerioa* lurperatzez lortzen ez bada beintzat) buruzko erabakirik; iritzi aldaketak lortzeko pasio eta setak *arrazoiztu*, biotzetik burura jaso, oztu, egin behar dira; arrazoi-mailla otzera igotzen ahalegindu behar dugu auzia, ez bestela; hau da (askok konprenitzen ez badirate ere) nik egin nahi dutan lana; beste biderik ez baitut ikusten. Bitarte larri honetan batasunaren ongarri izango liraken indar guziak gure izkuntzaren aurka gogor jokatzan jarri ditugu, eta gure aurrean erri bezela ditugun ainbat eta ainbat lan seta honek kutsututa okertzen ari zaizkigu: ikastola, editorial eta nik ez dakit zenbat arazo. Gure erria buru-erailtzako miñak jota ote dago? –galdetu diot Aita Lino-ri.

– Nola nahi, nik arazo bat ikusten dut emen: *h* artu arren ez dugu batasunik egiten.

– Zergatik ez?

– H hau guk *ez dugu esaten*, eta mugaz auzkoak bai; batzuetan ixilleko letra izango da; begietarako or egongo da, baiñan belarrietarako ez. Aiek esaten dutelako bada, zergatik ez bizkaierako *j* eta beste horrelako asko kontuan artu? Batasuna egiteko *h* honen artu beharra ez det ikusten.

– Puntu ona duzu hor –esan nion–. Halaxe da. Eta nere ustez *h* honek teknika aldetik ez dio euskerari, izkuntza bezela, errextasunik emango; ni ez naiz izkuntzalari, eta barruko irabazi-galerik ez det astertuko, baiñan izkuntza-zabaltzeari dagokionez bai zerbait, eta esaten dut *h* honek euskera zailduko duala; zuk esan bezela, esaten ez diran letrak gain-bera dijoaz izkuntz guzietan; ala ere, izkuntzak ez dira ezer pertsonaz kanpo, pertsonak itzegin edo idatzi edo irakurriz eta komunikazio-bidez ibiltzeko baizik; eta ala, pertsonak letra honeri bere *maitasun-beroa* edo *gorrotoa* galtzen ez dioten bitartean gure artekoa izango dugu, illuntasun guzien iturria dan asarrea izango da gure euskera-lanetan; eta kalte hau nola konpondu guk, euskaldunok, erabaki beharrekoa izango da. Bukatu daigun lenbailen guda hau, eta gero berez artuko du *h* honek bere bidea.

– Euskaltzaindiak berak eman behar zuan erabakia, baiño lehenago batzuek aurreratu dira egitazko erabakiak balira bezela zabaltzera, eta honek ekarri du kaltea.

– Hala dala garbi badago ere, hontan geratu behar ahal dugu? Nere ustez Euskaltzaindiak iñora begiratu gabe joka behar du bere egia eta bere legea eta bere zuzentasuna elburu duala. Euskaltzaindia errespetatzen dugunok ahaleginduko gera bere araudiak zabaltzen eta zaintzen; eta egia eta legezko eginbidea aterako dira azkenean garaille, batere federik badugu beintzat.

– Nere ustez, emen dago kaltea –esan ziran Aita Linok– Euskaltzaindiak ez dituala Arantzazuko argi-bideen ondoren bere *erabakiak* atera. Ala ere nere ustez *ez da konponketa bat egin behar*; lehenagoko bideak ere (Bonaparte, Sabin Arana) *gorako eta batean biltzeko bideak* izan ziran, eta *ez amore ematekoak*.

– Hori egin ahal bada konforme nauzu, noski; baiñan ezin badugu, *ez ahal duzu uste Euskaltzaindiak berak aurreratu zuan erdi-bide hau onurakorra danik*, eta beste batzarrik egin ez eta beste erabakirik artu ez badu, *ez ahal duzu uste honentxegatik izan dala, aurrerapen harrezkero beste ezer egiterik izan ez dualako?*

– Ez dakit hori –esan ziran Aita Linok–. Nola nahi, batasuna egiteko *elkar* egin behar dugu; elkartzea, bata besteari amore ematea da, *bata bestearena artzea da* lenengo.

– Eta teknika-neurrian eziña bada, zergatik politika edo konpromiso neurrian erdi-bide batera iritxi ez, pekatu hau ez ahal da ba elkar jota euskeren bide-gurutzean geratzea baiño txikiagoa?

– Baliteke.

– Esan ahal nezake –bukatzeko– zuk ez duzula erdi-bide bat gaizki ikusten? –galdetu nion.

– Nik esan nezakeana da –esan zidan– ni ez nintzakeala horren aurka jarriko; orain, nik ez nioke horri indar aundirik emango ere. Oraingo gazteak pentsa behar dute urrungo gaztediak ere bere araudiak ezarri nahiko dituztela.

Aita Lino Akesolok esan bezela jartzen ahalegindu naiz.